

بکه. سیون معارف پروگرام آنها نوشته شده و پس از آنکه در کمیسیون معارف تصویب شد آنوقت به مجلس خواهد آمد والا اینکه ده هزار تومان اعتبار برای ۲۰ نفر شاگرد خواسته اند اینجا گفتگوی ترتیب تحصیل جاندار بشود خوب است یک مرتبه دیگر رایورت خوانده شود و رای گرفته شود مذاکره هم که رای داده شد کافی است و هرچه زودتر برود بکه. سیون معارف آنجا پروگرام آنرا نوشته از نظر مجلس بگذرانند .

نایب رئیس - بترتیب نظامنامه داخلی اول باید در این پیشنهاد رای گرفت که به بینیم آیا قابل توجه می شود یا خیر و در این پیشنهاد همانطور که آقای مخبر فرمودند زیاد از آنچه در رایورت کمیسیون نوشته شده چیزی نمی بینم فقط در یکی از آنها که پنج هزار تومان فوق العاده است که گفته شد مطابق نظامنامه نمی توانیم در آن رای بگیریم - و اگر بکه. سیون معارف برگردد که مطابق بشود برای رایورت کمیسیون بودجه میتوانیم فوری برای شروع بر این رایورت کمیسیون بودجه میکنیم .

معزز الملک - آنچه که در رایورت کمیسیون بودجه نوشته شده است مخالفت با پیشنهادها ندارد در آنجا نوشته شده است که مجلس یک اعتباری بدهد ده هزار تومان و آن کسانی که برای تحصیل باید بروند بخارج بیست نفرند بعد ترتیب تعیین آن حدودی که شاگردان آنجا تحصیل کنند با کمیسیون معارف است یا راجع بوزارت معارف است و لی آن کسانی که پیشنهاد کرده اند بکنظر دیگری داشته اند و آن اینست که اول آن ترتیباتی که باید داده شود معلوم شود باید بمجلس که مطابق آن ترتیبات رای بدهند والا بنده عقیده ام اینست که اگر نصف اینها بروند برای تحصیل نظام رای خواهم داد و الا رای نخواهم داد کلیه مجلس شورایی تصویب کند پولیرا بعد حق بدهیم بوزارت معارف که هر طور که خودش میخواهد ترتیب کند بنده بکنفر با این ترتیب مخالف هستم و وقتی تصویب خواهم کرد که بدانم که یک عده از این شاگردان برای تحصیل نظام فرستاده خواهد شد مخالفت با کمیسیون بودجه هم ندارم لیکن برود این رایورت بکه. سیون معارف در پروگرام آنها نوشته شود آنوقت در هر دو رای می دهیم [پیشنهاد آقای فهیم - الملک مجدداً قرائت شد] .

نایب رئیس - رای میگیریم در این پیشنهاد کسانی که با این پیشنهاد آقای فهیم الملک موافقت قیام نمایند [اغلب قیام نمودند و با اکثریت تصویب شد] .

نایب رئیس - پیشنهاد آقای فهیم الملک تصویب شد - [مضی اظهار کردند که مشکوک شد] .

فهییم الملک - موافق نظامنامه داخلی حق دارم توضیح بدهم .

نایب رئیس - گمان می کنم که در صورتی که نمایندکان محترم مایل نباشند مجلس هیچوقت نمی تواند منظم باشد . [مجدداً پیشنهاد زبور قرائت شد] .

نایب رئیس - این رای مشکوک شد نمایندکانی که این پیشنهاد را تصویب میکنند قیام نمایند [به اکثریت تصویب شد] .

نایب رئیس - دستور جلسه آتیه - رایورت کمیسیون پروگرام راجع با اصلاحات عدلیه - انتخاب کسری علمای خمسه - تعیین شعب - رای آخری درباره حقوق مسوولین قانون اداره عتیقات اگر وقت باشد شور در بقیه قانون دیوان محاسبات .

آقا میرزا ابراهیم خان - بنده معتنم می شمارم که در این موقع عرض خودم را در حضور آقایان محترم که تماماً اهل انصاف و وجدان هستند عرض کرده باشم همیشه ما خودمان شکایت می کنیم از اینکه کارها بطوء میگذرد و روزی یک کار بیشتر نمیگذرد انصافاً از آقایان محترم میپرسم قصور از کی است آیا از آن شخصی است که مجلس را اداره می کند یا تصور از اشخاصی است که تمام مطالبی را که در وقت تنهایی بخاطرشان میرسد در موضوع وضع یک ماده میخواهند اینجا اظهار بدارند امروز میخواهم عرض کنم از این جلسه ها یکی از آقایان حساب کرده بودند که هر روزی که جلسات مجلس منعقد می شود هفتصد تومان خرج و قیمت دارد آیا در برابر این قیمت ما چه خدمت می کنیم اگر تمام ماها بالا نفراد خواسته باشیم بخیلانی که خودمان می کنیم در مواضع قوانین مملکت را اداره کنیم تأسف میخوریم از اینکه خیالات بکنفر موافق نیست از برای اینکار و اگر خواسته باشیم مغلوب اکثریت بشویم باز جای تأسف است که نمی توانیم تحمل کنیم بر اینکه رای ما مغلوب اکثریت شده باشد در این موقع با کمال احترام با کمال خشوع و تضرع التماس می کنم از این ملت محترم که قدر مقام را خیلی بیشتر از این رعایت بفرمایند آنچه در این مقام مذاکره میشود فقط راجع بآن موضوع مذاکره شود اگر وزارت فوائد عامه میخواهد ده هزار تومان اعتبار داشته باشد از برای فرستادن بیست نفر شاگرد بارویا ما میخواهیم که تمام احتیاجات مملکت را از نظام و علوم و معارف و فوائد عامه رفع بکنیم تصور بفرمایید آیا ممکن است همچو چیزی آیا صورت می بندد که بواسطه ده هزار تومان که تصویب می کنیم از برای تحصیل بیست نفر شاگرد رفع تمام احتیاجات خودمان را کرده باشیم بنده از کسانی که اینطور توقعات داشته باشند امیدواری ندارم و استعاده دارم که این مجلس را موهون نکنند و بگذارند قوانینی که وضع میشود فقط باندازه که اقتضا می کند در آن باب مذاکره شده باشد بیش از این عرضی ندارم.

آقا سید حسن مدرس - عرض بنده اینست که اولاً المدر هند کرام الناس مقبول اول دفعه که آمدم اینجا عرض کردم ولیکن گویا پذیرفته نشد الان دلیل وجواب را مجبورم عرض کنم و ما بنطق عند الهوی - ان هو الاوحی یوحی - یعنی دلیل اگر نسبتی ببعضی داده شود که فرمایشی فرمودند که ابدأ بمقام ورتبه کسی بر نخورد ان هو الاوحی یوحی یعنی فرمایش پیغمبر صلی الله علیه و آله از روی دلیل است و ما بنطق عند الهوی یعنی فرمایش بی دلیل نمی فرماید اگر نسبت ببعضی دادند در مجلس بحم الله اهل فضل و علم هستند و ابدأ از رتبه کسی کاسته نشده و هذا هو الحق فی المسئله - اما پریروز فرمایش فرمودند که خوب است در مطلب قانونی مذاکره و

تأمل شود برای اینکه جعل قانونی که می شود برای یک مملکتی می شود آقا فرمودند خوب فرمودند عرض بنده چنین بود که یک قانونیکه میخواهند برای مملکتی بگذارند دره ضرب پنج دقیقه اکثریت می شود و حال آنکه در اغلب موضوعات چنانچه آقای دکتر فرمایش فرمودند و بنده جاهل بودم اطلاع پیدا کردم و تصدیق کردم عرض می کنم ببعضی موضوعات اطلاع کامل نداشتن و در عرض پنج دقیقه می برخاستن و نشستن این طریق وضع قانون مملکت نیست باید اطرافش را تأمل کرد و بی دلیل رای نداد و ثانیاً فرمودند علماء سمت نظارت ندارند الا یک اختلافی است در معنی قانون که این لفظ که نوشته اند معنیش چه چیز است این البته لازم باین نیست که بنده توضیح بکنم ثم اینکه معقول نیست که این علمای خمسه غیر از نظارت سمت دیگری داشته باشد معقول نیست یعنی مجال است جهتش اینست که نمره اینها را بیکره قرآن و امام و پیغمبر است آنها ناظرند و مبنیت دارند اینها هم که نوکرند معنای مبنیت را دارند و ما همد لا معنی الناظره رئیس حرکت کرد - در این موقع آقای میرزا احمد اجازه توضیح خواست مجلس یک ساعت و پنجاه دقیقه از شب گذشته ختم شد .

جلسه ۲۰۱

صورت مشروح روز سه شنبه

۲۲ شهر محرم الحرام ۱۳۲۹

[مجلس دو ساعت قبل از غروب آفتاب در تحت ریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد] .
صورت جلسه قبیل را آقای معاضد الملک قرائت نمودند .

اسامی غائبین بترتیب ذیل قرائت شد غائبین بدون اجازه - دهخدا - با اجازه - حاجی سید نصر الله مستشار الدوله - اسدالله خان - آقا محمد بروردی مشیر الدوله (اشخاصی که بموقع حاضر نشدند) ممتاز الدوله - مساوات - آقا میرزا احمد و کبیل - الرعایا - حاجی مصدق الممالک - حاج آقا - سید ابراهیم سردار اعظم - سردار اسعد - مرتضی قلی خان - دکتر اسمعیل خان - طباطبائی .

رئیس - در باب صورت مجلس ملاحظاتی هست بفرمایید .

میرزا ابراهیم خان - چون در مورد لایحه وزیر علوم تصریح کرده اند که این چند نفر شاگرد از برای معلمی و آموختن ترتیب تدریس در مدارس میروند بارویا از اینجهت لازم است در صورت مجلس ذکر بشود که مقصود معلوم باشد .

معاضد الملک - بلی وزارت معارف همینطور پیشنهاد کرده است و باید به کمیسیون معارف برود و آن کمیسیون که تصویب کرده و بمجلس آمد آن وقت هر چه کمیسیون و مجلس تصویب کرد همانطور نوشته میشود .

دکتر علیخان - بنده میخواهم عرض کنم چون مسوق هستم که مقصود وزیر علوم این بوده است که برای معلمی بروند یک عده شان و یک چند نفری هم برای علوم دیگر فقط تمام برای معلمی نیست .

[در این موقع آقا میرزا ابراهیم خان آمد به محل نطق و شروع بقرائت راپورت کمیسیون پروگرام راجع باصلاحات عدلیه نمود]

معزز الملک - چون در جلسه گذشته این جزء دستور گذاشته نشده است لازم نیست که خوانده شود بعضی دیگر اظهار کرده اند که ایشرا مفصلا مطالعه کرده ایم و محتاج بخواندن نیست وقت مجلس را این تلف میکند .

رئیس - حالا اگر آقایان میل ندارند خوانده شود نمی خوانیم و داخل مذاکره میشویم .

[میرزا ابراهیم خان به محل خود مراجعت کرد]

حاج آقا - بچه مناسبت چیزی که اینقدر اهمیت دارد چندین دفعه بنده وسایر نمایندگان تقاضا کردیم که از کمیسیون پروگرام راپورتی بیاید بمجلس و خوانده شود امروز چرا داخل مذاکره نشویم و بصورتی که کمیسیون بتواند بموجب تصام نامه یک همچه لایحه را بر در داند به کمیسیون و بخواند بواسطه این که چند نفر نمیخواهند راپورت کمیسیون خوانده شود و البته باید خوانده شود و داخل این مذاکره شویم .

معزز الملک - حاج آقا تباه کرده اند تصور کردند که بنده میخواهم این راپورت خوانده نشود ابتدا اینطور بوده است و مقصود من این بوده است و ابتدا چنین تعاصباتی نکردم مقصود من این بوده است که چون در جلسه سابق این جزء دستور گذاشته شده است نباید امر را مطرح شود .

حاج سید ابراهیم مدرس - این صورت در روزنامه چاپ شده مضالین را هم آقایان مفصلا مطالعه نموده اند ولی آنچه من در این جا باید بصحبت کرد و آنچه را می دانم بنصرتان آمده است لازم است عرض کنم با توجه این راپورت باصطلاح بنده مخالف است و با اصلاح - بکری از رسیدن است که در واقع خارج از موضوع است زیرا که مدرس تشکیلات عدلیه است که در راپورت ابراهیم این حیمی وقت لازم دارد و یک جزء دیگر راجع باصلاح تشکیلات عدلیه است و بعقیده بنده وقتی که قانون تشکیلات عدلیه نوشته شده است نباید بهمقرا وقت پت مرتبه باید مرتبه بجهت تشکیلات عدلیه در نظر گرفت که همان قانون تشکیلات عدلیه است و آنچه راجع باصلاح تشکیلات عدلیه شده بعقیده بنده راجع باصطلاح تشکیلات عدلیه نیست بجهت اینکه چیزی که در اینجا ذکر می کنند سه چیز است یکی شرعی است که آن را شرط بمعنا هم شرعی دارد در وقتی که قانون تشکیلات عدلیه اینجا خوانده شد نظریات آقایان معلوم شد و همان نظر در تشکیلات عدلیه منظور شده است دیگر اینجا لازم نیست که مداکره شود و یکی هم در خصوص انتخاب اعضاء لایق و عالم است که آنهم راجع باصلاح تشکیلات عدلیه نیست که فقط در عدلیه اشخاص لایق بگذارند و اشخاص نالایق را خارج کنند این راجع بتمام ادارات است که باید ملاحظه بکنند و اشخاص لایقی که اطلاع بامور اداری آن اداره داشته انتخاب نمایند لکن یک

چیزی که خیلی مهم و لازم است تعیین نشده است آن تعیین مجازات است برای اعضاء که اعضائی که در مجازات خودشان خیانت کرده اند مجازات آنها چیست و اگر این تعیین بشود مجری شود بعقیده بنده کافی است و بهترین اصلاح است لکن این چیز هائی که در اینجا ذکر شده است اینها ربطی باصلاح عدلیه ندارد اینها تکلیف یک وزیر است که بخواند در اداره خودش اصلاحاتی بکند یک ترتیبی برای اصلاح نیست که وکلاء بیایند پیشنهاد بکنند در آن مذاکره شود و از مجلس بگذرد مثلا آمده است یک اصل از قانون اساسی را که می گویند در هر ایالتی یک محکمه استیناف باید تشکیل شود می گویند اینرا بردارند که مثل فارس و کرمان و خراسان آذربایجان که قانون وزارت داخله آنجا را ایالت محسوب داشته و معلوم است بموجب قانون اساسی در ایالات باید محکمه استیناف باشد و اینکه اینجا نوشته است که محکمه استیناف در آنجا ها باید باشد این در واقع حکم برداشتن قانون اساسی است و ممکن است یک اصل از قانون اساسی برداشته شود لکن به باین اساسی دیگر اینکه آمده است فرق بین مجلس و محکمه گذاشته است که در مرکز محکمه باشد و در سایر جاها مجلس باشد بنده می فهمم فرق محکمه و مجلس کدام است یعنی آنچه که محکمه باشد و مجلس است امرش و حکمش باهم نباشد بنده اینرا درست نمی فهمم اگر باید امرش و حکمش باهم باشد که با محکمه فرق ندارد و در بعضی جاها گفته اند که در تحت نظر حکومت باشد یعنی عدلیه نداشته باشد یک نفر فرانس باشی برای حکومت معین کنیم که او رسیدگی بمرافعات کرده و در عدلیه را بکنند این یک چیزی است که در این دوره نمی شود لذت که این ترتیبات موافق با اساس مشروطیت است بلکه خیلی مخالف با اساس مشروطیت است بجهت اینکه نمی توانیم بگوئیم در اینجا مشروطیت بجهت اینکه در مملکت مشروطه نمی توانیم بگوئیم در بعضی نقاط عدلیه در تحت وزارت عدلیه و وزیر عدلیه باشد و در بعضی نقاط در تحت نظر حکومت باشد و این مخالف با مشروطیت است دیگر این که تصدیق کرده اند که دولت باید سعی بکند در تحصیل امنیت و معلوم است تحصیل امنیت شعبی دارد و یکی از شعبات تحصیل امنیت قوای مسلحه است که بفرستند برای جلوگیری از اشرار این هم بدیهی است که لازم است لکن بنده می گویم که بیک ترتیب سلب امنیت خواهد شد بجهت اینکه در اینجا یک حقوقی از ملت گرفته اند بجهت اینکه قانون اساسی یک حقوقی برای ملت معین کرده است و آن حقوق را بموجب این راپورت از ملت گرفته اند قانون اساسی فرقی نگذاشته است و یک حقوقی برای ملت معین کرده است اسم از مرکز و غیر مرکز و اینجا فرقی گذاشته اند و در حقیقت باین ترتیب آنها را دولت بسبب امنیت کرده ایم برای اینکه آنها می گویند که ما بچه قانون دست از حقوق مسلم خود برداریم این قانون اساسی بعد از این زحمات گرفته شده است معین کرده است

حقوق اهالی را حالا بچه جهت شما می گویند در فلانجا محکمه نباشد در فلانجا مجلس نباشد در فلانجا استیناف نباشد بعقیده بنده اگر این طور بشود و مجلس قبول کند سلب امنیت و امیدواری از عموم می شود البته اقتدار دولت لازم است لکن اقتدار دولت نیز این است که عدلیه شعبات قانونی خودش در ایالات و ولایات نباشد بلکه اقتدار دولت در این است که عدلیه در اقتدار قانونی خودش باقی باشد وزارت داخله هم در کار خودش مستقل و مقتدر باشد نه اینکه ما بیاییم و بگوئیم که عدلیه در بعضی جاها در تحت نظر وزارت عدلیه باشد در بعضی جاها در تحت نظر و نفوذ حکومت وزارت داخله باشد پس بجهاتی که عرض کرده ام ما نمی توانیم این راپورت را قبول کنیم بجهت اینکه یک نلش خطاب است و یک نلش هم برداشتن یک اصل قانون اساسی است که اگر بخواهیم آن یک نلش را قبول کنیم باید رأی بدیم باین که منافعت و منافی یک اصل از قانون اساسی راجع باعدلیه عمل شود و یک نلش هم راجع بتشکیلات عدلیه است و پس بعقیده بنده این پروگرام باید رد شود و مجلس قبول نکند برای این که این معايب را دارد بلکه غیر از این معايب هم دارد و اگر بناد که بگذرد و در این خصوص مذاکره شود بنده باز اجازه می خواهم و معايبش را عرض می کنم و این را قابل مذاکره نمی دانم

آقای آقا میرزا احمد - بنده هیچ نمی

دانم که جهت چه شده که انتخاب شعبات تأخیر شده و حالا داخل می شویم در یک مذاکره که مطرح بنا نبوده است بشود و بنده در این لایحه که مطالعه کردم از اول تا آخر دیدم دارم پس برویم بجهت این که این پیشنهاد چند چیز را می فهماند یکی اقلیت کمیسیون پروگرام را که چه می خواهند بکنند می خواهند یک حکومت اشرافی تشکیل کنند و حکومت ملی را تبدیل بحکومت اشرافی کنند در مقدمه این راپورت نوشته است که دو چیز خیلی اهمیت دارد یکی امنیت و یکی عدالت است امنیت را در درجه اول قرار داده اند و عدالت را در درجه ثانی و وقتی که داخل در عمل شده اند عدالت را مقدم قرار داده اند و امنیت را عقب انداخته اند و باز در مقدمه می نویسند که این دولت جدید تندروری کرده است و برضد افکار عامه رفتار کرده است بنده هر دوی این ادعا را رد میکنم بجهت اینکه تند روی خارج از دو قسم نیست یا تندروری در وضع قانون است یا تندروری در عمل و اجرائیات است اما آنکه تندروری در وضع قانون باشد بنده نمیدانم آن قانونیکه وضع شده باشد و اکثریت مجلس تصویب کرده باشد و از مجلس گذشته باشد و منافی مقتضیات وقت و برضد افکار عامه باشد بنده چنین قانونی سراغ ندارم آن قانون کدام است خوبست هر یک از آقایان سراغ دارند به بنده هم نشان بدهند که بدانم اما آنچه تندروری کرده باشد دولت جدید از حیث عمل چه عملی بوده که برخلاف مقتضیات وقت بوده و چه تند روی شده است و در ضمن اینکه می خواهند تندروری را

کمیسیون لازم آید هر يك از شعبات پس از مذاکرات و مباحثات موافق عده که مجلس معین کرده است برای عضویت کمیسیون انتخاب کنند و نیز هر وقت که کمیسیون باید تشکیل شود رجوع به شعبات میشود که اعضاء آن را بین خود انتخاب کنند مگر اینکه بترتیب ماده (۲۲) عمل شود و منشی هر شعبه مطابق ماده دوم انتخاب میشوند در موقع مذاکرات یا انتخاب بدون اینکه نصف بعلاوه يك نفر حاضر باشند رای نباید بدهد و انعقاد شعبات ما وقتیکه رئیس آن معین نشده است برعهده رئیس مجلس است.

آقامیرزا احمد - بنده عرض مختصر است برای اینکه موافقم با اظهارات آقای آقا سلیمان میرزا اینکه آقایان استدلال میکنند به ماده سیم و دوازدهم اینطور نیست برای اینکه آن وقتی که در این نظامنامه مذاکره میشد بنده خودم در مجلس بودم و اگر رجوع بصورت مشروح مجلس بکنیم خواهیم دید که کلمه حاضر به این معنی که ایشان تصور میکنند اطلاق نمی شود بلکه مراد این است که مثلا از صد و بیست نفر نماینده که باید بپایند اینجا در اول پنجاه نفر شصت نفر حاضر میشوند و همین که نصف بعلاوه يك درمرکز حاضر شدند مجلس افتتاح میشود و بعد از افتتاح رئیس موقتی معین می شود و نمایندگان که حضور دارند بشعبات شش گانه قسمت میشوند کلمه حاضر در مقابل آن اشخاص است که نیامده اند و هیچ نظری بآن کسانی که بعد از حضور غائب میشوند ندارد اما وقت هم که در این نظامنامه مذاکره میشد مراد از حاضر در مقابل نیامده ها بودند این که در مقابل غائبین بعد از حضور باشد و اگر بصورت مشروح رجوع کنید خواهید دید که همین طور است چنانچه آقای مؤمن الملک هم آنوقت تشریف داشتند و اگر اینطور نیست ممکن است بفرمایند که این کلمه در مقابل غائبین بعد از حضور است پس در صورتی که این کلمه در مقابل اشخاص باشد که نیامده از این اشخاصیکه حالیه غائبند اینها را شامل نمیشوند بجهة اینکه اینها بعد از حضور غائب شده اند نه اینکه از اول غائب بوده اند و نیامده اند.

محمد هاشم میرزا - عرض میکنم علی- ای حال این يك پیشنهادی است که شده است اگر آنطوریکه میگویند مطابق نظامنامه است که هیچ جای رای نیست و لازم نیست پیشنهاد بشود و اگر مخالف او است که البته باید برود کمیسیون مبتکرات و در آنجا در این خصوص ملاحظاتی کرده رایسورت بدهند و اگر واقعا این يك اشتباهی است که حاصل شده است و باید در آن مذاکره کرد که خوب است این را بگذارید از برای جلسه بعد که ما هم مطالعات خودمان را بکنیم امروز که ذهن ما حاضر نیست این يك پیشنهادی است راجع به شعبات و شاید يك ماده دیگری در نظامنامه باشد که این پیشنهاد با او مخالف باشد و حالا که ما ذممان از آن مسبق نیست نمی توانیم در آن مذاکره کنیم برای بدیهیم از این جهت بنده صلاح میدانم که این را بگذارید برای جلسه آتی و الا الان هر چه بگوئیم بی ترتیب و مطالعه است و نتیجه نخواهد داشت.

آقا سید جلیل - مسابقه را شرط قرار دادن یا ندادن را سبب قرار میدهم و اینگونه مذاکرات میکنیم که بی جهت وقت مجلس را تلف مینمایند همان

طور که قبل از این اظهار شد سابقه پیش ما مثل قانون است و این مطلب هم سابقه دارد که غائبین بعد از حضور را در شعبات داخل میکردند حالا اگر برخلاف این دلیلی دارند بگویند و اینهم مانع تجدید شعبات در امروز نخواهد شد. اگر تصور میکنند که غیبت آنها اسباب کار کردن شعبه خواهد شد ممکن است که همین آقایانی که در مرکز حاضرند هم در شعبه حاضر نشوند و شعبه نتواند کار بکند پس بعقیده بنده این مذاکرات فایده ندارد و باید شروع به تجدید شعبات کرد.

آقا سید حسن مدرس - نظامنامه داخلی را بنده تادیب ملاحظه نکرده بودم از این جهت هم بود که ترتیبات داخلی مجلس و اداء وظیفه خودم را درست بلد نبودم دیشب از باب اتفاق يك ثلث قریب بنصف از آن را ملاحظه کردم این بود که امروز محل ابتلا شده است غرض از این بیان و تشکیلات که که منقسم به پنج قسم باشد قسم میشود واضح است که این نیست که بفهمند عده و کلا چه قدر است بلکه غرض از این تشکیلات همانطور که در اول ماده ۱۲ نوشته است این است که يك يك مطلبی که محل ابتلا شد در آنجا ها مذاکره شده و نتیجه بدست بیاید و این ابدأ معقول نیست که حاضر بتواند با غائب مذاکره بکند یا اینکه بگوئیم کسی که غائب است حاضر است آن ده نفریکه در يك شعبه معین شده اند باید حاضر باشند تا اینکه با هم مذاکره بکنند و صلاح و فساد مطلبی را ملاحظه بنمایند و يك نتیجه بگیرند و در صورتی که از ده نفرشان غائب باشد صریح ماده ۱۲ است که مذاکره چهار نفر دیگر صحت و نتیجه ندارد و در اینصورت بنظر بنده این مطلب چندان اشکالی ندارد.

ارباب کیخسرو - بنده نمی دانم چه عرض کنم که سه مجلس است که بنده نمیدانم وقت مجلس را صرف چه کاری کرده ایم و از وقتی که مجلس باز شده است اگر کسی از بنده بپرسد چه کاری کرده ایم بنده نمی دانم چه جواب بگویم برای اینکه گذشته از اینکه کاری نکرده ایم اسباب بدبختی ملت خودمان را فراهم آورده ایم و بنده نمیدانم این اشتباه در قوانین یکمرتبه در اینیکه جلسه برای چیست است و ما میکنیم از آقایان نمایندگان که ملاحظه بکنند که ما برای چه کاری در اینجا حاضر شده ایم و وظیفه ما چیست اغراض را کنار بگذاریم اگر چه انشاء الله غرض نداریم بلکه غرضمان باید خیر و سعادت ملتی باشد و باید بدانیم که برای آنها کار میکنیم فقط عرض بنده همین بود.

کاشف - تقریباً پنج ساعت است که ما مذاکره میکنیم چنانچه یکقسمت از عرایض بنده را آقای ارباب کیخسرو فرمودند بنده ملاحظه میکنم که در يك چیزهاییکه خیلی جزئی است و هیچ اهمیتی ندارد فرضاً اگر بگویند که هوا سرد است و باید آتش کرد فوراً جمعی برخلاف برمیخیزند و میگویند که خیر آتش لازم نیست این اظهاری که آقای افتخار الواعظین کردند بکنفر جواب نداد که مقصود چه چیز است مقصود از جمع شدن يك جمعی در يك شعبه و در يك جایی نتیجه گرفتن است وقتی که یکشعبه اکثریت پیدا نکرد یعنی اعضایش غائب بودند البته آن شعبه کار نخواهد کرد و نتیجه نخواهد داشت پس باید فعلا اشخاص را که حاضرند بشعبات قسمت نمود بعد اشخاصی که غائب

هستند بترتیبش که وارد می شود بشعبت داخل میشود این دیگر چه جای اشکال است که اینقدر در آن مذاکره بکنیم و بگذرد وقت مجلس را برای آن تلف بکنیم. **رئیس** - حالا شعبات را بطور سابق تجدید میکنند بعد این اشکال را ممکن است که رفع بکنیم چنانچه بکنفر از نمایندگان آقای مشیر حضور پیشنهاد کرده اند که این مطلب رجوع شود بکمیسیون تفسیر

حاج سید ابراهیم - عمل سابقه در یکجا صحیح است و آن درجائی است که مابکبارتی را ندانیم بجهت اینکه سابقه در اسان علمیه بمنزله تقدیر است و تقریر وقتی حجت است که ما در مقابل آن قول نداشته باشیم و در باب انتخاب علماء خمس چون عبارت مجمل و ناقص بود از اینجهت رجوع کردیم بسابقه ولی در اینجا که معین است و نظامنامه داخلی تصریح میکند که باید نمایندگان حاضر بشعبات تقسیم شوند دیگر در اینجا سابقه صحیح نیست و ابدأ نمی شود بآن عمل کرد آقای آقامیرزا احمد فرمودند که من از اشخاصی بودم که در موقع نوشتن این نظامنامه حاضر بودم و این کلمه در مقابل اشخاصی است که نیامده اند بنده یکی از اشخاصی هستم که ابدأ نظر بهیچ طرف نداختم و خودم را به بیطرفی معرفی کرده ام من از این عبارت هم چو می فهمم که مراد اشخاصی است که در مجلس حاضرند نه آنهایی که با اجازه یا بی اجازه غیبت کرده اند و غرض هم غیر از فهمیدن قانون چیز دیگر نیست و سابقه را که میفرمایند بآن عمل شده است بنده این ایراد را بهیئت رئیس میگویم که در صورتی که نظامنامه مقید میکند و نمایندگن حاضر چرا بآن عمل نکرده اند و بنده همانطور که عرض کردم باز هم میگویم که مراد از این کلمه اشخاصی است که در مجلس حاضرند نه آنهایی که غائبند و تصدیق میکنم کسانی که این اظهار را کرده اند مگر اینکه بمن حالی بکنند که لفظ حاضر لفظ ترکی است.

آقا شیخ اسمعیل - بنده عرض این است که وقتی که انتخاب علماء یا تجدید شعبات پیش می آید مثل این فرض میکنم که اگر امروز در آنها دقت نشود تمام مملکت خراب خواهد شد و در مطالب اساسی و مهمات مملکتی يك مهمانی میگوئیم و يك اظهاراتی میکنیم که در شعر هیچ شاعری نیست ولی در اینجا که میائیم اینطور مذاکرات میکنیم و حال اینکه سابقه داریم خودمان میگوئیم که سابقه پیش ما مثل قانون است و اگر هم غفلت شده باشد مثل قانون است و این مذاکرات که میشود مثل این میماند که از روی غرض است بنده استدعا میکنم که این مذاکرات را ختم کنیم و شعبات را تعیین کنیم و بعد از این هم دیگر نگذارید که از این قبیل مذاکرات بشود و الا بنده ناچارم این مجلس را بر مردم چیز دیگر معرفی بکنم یعنی چه این مذاکرات از روی غرض است هر چه را که راجع بمطالب اهم و اساسی مملکت است میگذاریم و در این مطالب جزئی که اهمیتی ندارد اینقدر مذاکره میکنیم

(در اینموقع آقای حاج میرزا رضا خان شعبات ششگانه را بقرار ذیل معین نمود)
(شعبه اول)

حاج شیخ الرئیس - معتمدالتجار - آقا شیخ محمد خیابانی - دهخدا - آقا شیخ مهدی - حاج عز المالك منتصر السلطان - آقا سید علی آقا - معین الرعايا - آقا سید محمد رضا - آقا شیخ رضا - آقا شیخ اسد الله

ذکاء الملک - دکتر علیخان - کاشف - حاج آقا - (شعبه دوم)

افتخار الواعظین - آقا میرزا رضای مستوفی - مشیر حضور - میرزا اسدالله خان - آقا شیخ غلامحسین آقاسیدجلیل - شبانی - مشیرالدوله - آقاسید حسن مدرس - مستشارالدوله - حاج میرزا آقا - رکن الممالک - سردار احمد - آقا شیخ جعفر - آقا شیخعلی شیرازی - آقا شیخ محمدحسین یزدی (شعبه سیم)

لسان الحکماء - آقا شیخ اسمعیل - عز الملک تقی زاده - حاج میرزا رضاخان - حاج امام جمعه - معزز الملک - مرتضی قلیخان بختیاری - آقا میرزا مرتضی قلیخان - ناصر الاسلام - دکتر حیدر میرزا - دکتر اسمعیل خان - محمد هاشم میرزا صدرالعلماء - انتظام الحکماء (شعبه چهارم)

آقا میرزا احمد - حاج محمد کریمخان - فهیم الملک - وحید الملک - آقا میرزا ابراهیم خان - متین السلطنه - سیه دار اعظم - آقا میرزا داود خان - معاضد السلطنه - حاج سید ابراهیم مدرس - بهجت - لواء الدوله - آقا سید حسین کزازی آقا محمد پروجردی - معاضد الملک

(شعبه پنجم) حاج دکتر رضا خان - طباطبائی حسعلیخان - آقا میرزا رضا خان نائینی - حاج شیخعلی - دکتر اسمعیل خان - آدینه محمد خان ابوالقاسم میرزا - میرزا یانس - حاج سید نصرالله مؤمن الملک - نیر السلطان - آقا میرزا ابراهیم قمی - ادیب التجار - علی زاده

(شعبه ششم) آقا سید محمدباقر ادیب - آقا عبدالحسین - نجات - ممتاز الدوله - تقة الاسلام - نوبری - سلیمان میرزا - آقا سید حسین اردبیلی - ضیاء الممالک - وکیل التجار - آقا شیخ ابراهیم - حاجی وکیل الرعايا - تربیت - حاج مصدق الممالک ارباب کبخسرو

رئیس - فردابنا بر تقاضای بعضی از آقایان طرف عصر جلسه خصوصی خواهیم داشت جلسه علنی پس فرداست دستور آن از این قرار است تعیین تکلیف انتخاب علماء - شور اول در قانون عتیقات - شور دوم در بقیه قانون دیوان محاسبات - مجلس دو ساعت از شب گذشته ختم شد .

جلسه ۲۰۲

صورت مشروح روز ۵ شنبه ۲۴

شهر محرم الحرام ۱۳۲۹

مجلس دو ساعت قبل از غروب بریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد صورت روز ۳ شنبه را آقای معاضد الملک قرائت نمود (غائبین جلسه قبل) مستشار الدوله - میرزا اسدالله خان - دهخدا بدون اجازه غایب بودند - حاج محمد کریمخان - آدینه محمد خان - حاج امام جمعه با اجازه - آقای مشیر الدوله مریض - ممتاز الدوله - آقاسید محمد رضا - حاج آقا - آقا سید حسن مدرس در وقت مقرر حاضر نشدند .

رئیس - در باب صورت مجلس اگر ملاحظاتی هست بفرمائید .

آقا شیخعلی - آقا شیخ اسمعیل را رشتی باید نوشت مجلاتی نیست .

حاج عز الممالک - چند آنچه در صورت مجلس نوشته بنده اخطار کردم مطابق ماده ۱۲ و ۱۳ نظامنامه داخلی اسامی اعضاء غائب در جزه شعبات نباید انتخاب بشود اولاً اخطاری که می شود موافق قانون نظامنامه داخلی رئیس باید جواب بدهد جوابی داده نشد و با اعتقاد بنده فلسفه و تاریخ جواب نص نظامنامه داخلی را نمی دهد و اگر ماده ای بود که برخلاف این ماده ای که بنده اظهار کردم می بایستی خوانده شود و بعد شروع با انتخاب شعبه شود و بعد از آنکه اخطار شد و از طرف آقای رئیس اجازه داده نشد - و شروع بتعیین اعضاء شعبات شد در آن وقت اعضاء مجلس شورای ملی اغلب غائب بودند و بطوریکه باید عده کافی نبود برای اکثریت و کلبتاً رسمیت مجلس و با اعتقاد بنده هر دو این مسئله بر خلاف قانون بود و انتخاب شعبات غلط است و می بایستی مجدداً انتخاب شود و با اعتقاد بنده باید بموجب نظامنامه داخلی اعضاء حاضر مجلس باشند فائین و اگر این مطلب رجوع بسابقه بشود همان جلسه دیدیم

که ملاحظه سابقه نشد یعنی در آن جلسه دیدیم که انتخاب آقای تقة الاسلام بهمین طوریکه حالا ایست - نفری که يك نفر کم بودند و يك نفر را هم آقای آیت الله معرفی کرده بودند و آن سابقه ما قبول نکردیم برای اینکه انتخاب دو نفر از علمای خمس بکنیم بالاخره برای مجلس موکول شد بنده تعجب میکنم که چیزی را که بنده اخطار میکنم در صورتیکه مطابق نظامنامه مجلس هم میشود میبایستی که رأی مجلس حل بکنند در صورتیکه مطابق ماده ۱۱۳ نظامنامه داخلی هر مطلبی که در مجلس مطرح شود رئیس میبایستی که رأی مجلس را در آن خصوص کسب نماید و بعد شروع بآن مطلب بکنند آن مسئله هم مراعات نشد و بعقیده بنده این مسئله برخلاف قانون بود که در جلسه قبل رخ داد و لازم دانستم امروز که این را عرض کنم که در حقیقت اخطار بکنم که آن انتخابات غلط است و باید دوباره آن شعبات تجدید انتخاب شود و اگر در موضوع سؤال بنده هم آقای رئیس جواب قانونی دارند بفرمائید

رئیس - در باب این ماده نظامنامه که فرمودید چون محل اختلاف بود اگر تشریف داشتید ملتفت بودید که مذاکرات بعمل آمد و معلوم شد که این متفق علیه نیست که اعضاء حاضر این معنی که شما فرمودید دارا باشند باید این مسئله حل بشود و اما در این ماده نظامنامه چنین معنی میدهد که اعضاء حاضر میبایستی در شعب انتخاب شوند و شاید عقیده خودم هم این باشد که مراد از اعضاء حاضر آنهاست هستند که در اینجا حاضرند لیکن بنده برای شخص خودم میتوانم عمل کنم و اما اینکه فرمودید تعیین شعب وقتی واقع شد که عده کافی نبود این را بنده تصدیق دارم یعنی وقتیکه شروع کردیم برای تعیین شعب عده کافی بود لیکن بزودی بعضی بیرون رفتند و عده ناقص شد حالا در صورتیکه مجلس این تعیین شعب روز قبل را کافی نداند ثانیاً انتخاب میکنیم بنده حرفی ندارم رأی بامجلس است .

محمد هاشم میرزا - عرض بنده این بود که در صورت مجلس شیخ مجلاتی نوشته شده و حال آنکه رشتی است اصلاح شود .

ادیب التجار - آن شب را در موقمی که نزدیک بود مجلس ختم شود و بجهت شعبات مذاکرات شد بعضی صحبت ها در اینجا بود که مفهوم این شد که يك قدری من ترسیدم یعنی صحبت های تهدید آمیز بود یعنی گفته شد که اگر چنانچه این شعبات بهمانطوری که بوده است تجدید شود اعلان میکنیم که مجلس چنین و چنان است ازین جهت بنده خواستم دفاع کنم و رفع شبهه از گوینده آن بیان بکنم و خواستم عرض بکنم که مقصود کسانی که پیشنهاد می کنند یکی این که عرض عقلائی بوده است و این عرض عقلائی اینست که هر ۳ ماه بسه ماه این شعبات تجدید نشود و وقت نمایندگان صرف تعیین کمیسیون هائی که از این شعبات معین می شود و خود این شعبات شود و خالص آقایان نمایندگان بکارهای مملکتی و امورات مهم مصروف شود و یکی دیگر اینکه ادب ایراد می ده تنها تنها هم دیگر را ملاقات می کنیم و می گیریم اینست بملظ مجلس و عموم نمایندگان ایراد می گیریم و حال آنکه این صورت نیست اگر دو یا سه نفر از حدودشان تجاوز نمایند داخلی مجلس و عموم نمایندگان ندارد بنده این را می خواستم عرض کنم و اجازه خواستم حضرت رئیس وقت را مقتضی ندانستند که مذاکره شود باین جهت عرض نکردم و امروز می بینم که در روزنامه مینویسند ادیب التجار در مجلس داد و در یاد کرد و حال آنکه ادیب التجار خواست يك ربع شبهه را نمایندگان محترم بکنند

ارباب کبخسرو - بنده اولاً نمی دانم نظامنامه برای چه نوشته شده است ادیب التجار یا می شود اظهار می کنند که هر سه ماه بسه ماه یا هر شش ماه بشش ماه شعبات تجدید نشود در صورتیکه نظامنامه داخلی با اکثریت يك همچو حکمی کرده است و اگر چنانچه پریروز اظهار شد که يك پیشنهادی شده است - اگر يك پیشنهادی شد است وقتیکه گذشت آنوقت میشود بآن عمل کرد این يك مسئله - مسئله دوم خواستم از آقای رئیس استعفا کنم که درست مراعات نظامنامه داخلی را بفرمائید اینجا يك شرطی برای اخطار شده است بنده ملاحظه میکنم خیلی مطالب در اینجا واقع شد که قابل اخطار بود و آقای رئیس اخطار نکردند اگر ملاحظه این را کردند که اگر اخطاری بکنند شاید بدمان بیاید ما نباید بد بکنیم تا اینکه بدمان بیاید کسیکه خلاف کرد بموجب نظامنامه که اختیار بر رئیس داده شده است باید اخطار خودشان را بکنند تا مراعات نظم بشود .

رئیس - حالا در صورت مجلس اگر حرفی دارید بزنید .

افتخار الواعظین - بنده می خواستم عرض کنم که در جلسه سابق يك پیشنهاد کردم موافق نظامنامه داخلی باید فوراً در این پیشنهادی که بنده کردم حضرت رئیس رای بگیرند اگر با اکثریت قابل توجه شد البته بمقاد آن عمل خواهند کرد و اگر